

بررسی وضعیت حقوقی - زیست محیطی پارک ملی بمو از منظر تخریب و تجاوز

- **مهسا هرندی***: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- **محمدرضا تابش**: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
- **داریوش کریمی**: گروه حقوق محیط زیست، دانشکده محیط زیست و انرژی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: خرداد ۱۳۹۸ تاریخ پذیرش: شهریور ۱۳۹۸

چکیده

با توجه به ارزش حفاظتی پارک ملی بمو، کاربری‌هایی در داخل و محدوده اطراف پارک وجود دارند که دارای اثرات و پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم بر پارک است. این پارک یکی از زیستگاه‌های مهم حیات وحش در جنوب غرب ایران می‌باشد که مورد تهدید و تعارضات انسانی واقع شده است. هدف از این تحقیق بررسی وضعیت حقوقی - زیست محیطی پارک ملی بمو به‌ویژه از جهت تخریب و تجاوز است. در بررسی قوانین و مقررات حاکم بر پارک ملی بمو، احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت اجرای لازم برای حفاظت از این پارک ملی را فراهم کرده، دیده می‌شود ولی مسلماً با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و چالش‌ها و معضلات موجود در زمینه حفاظت از پارک‌های ملی، اشکالات حقوقی در پارک ملی بمو کاملاً مشهود است. نتایج بررسی نشان داد که به‌علت نقاط ضعف موجود در برخی از موارد از جمله متناسب نبودن جرایم و مجازات‌ها عدم ضمانت اجرای کافی در جلوگیری از تجاوز و تخریب پارک ملی بمو و واگذاری آن‌ها به بخش‌های دولتی و در نهایت عدم هماهنگی بین دستگاه‌ها در این پارک ملی می‌بایست به بازنگری اصولی قوانین و ضمانت اجرای آن پرداخت.

کلمات کلیدی: پارک ملی بمو، چالش‌های حقوقی، وضعیت زیست محیطی، تخریب و تجاوز

مقدمه

از زمان احداث نخستین منطقه حفاظت شده جهان به عنوان پارک ملی بیش از صد و بیست سال می گذرد. امروزه پارک های ملی به عنوان یکی از مفیدترین اشکال بهره‌وری پایدار و چند جانبه از سرزمین شناخته می شوند. نگهداری فرآیندهای اکولوژیک اساسی و سیستم های حیات بخش، حفظ حوضه آبخیزها، حفاظت از تنوع ژنتیکی، نگهداری از زیستگاه های حیات وحش، رویشگاه های گیاهی به ویژه گونه های گیاهی و جانوری بومی کمیاب در خطر تهدید یا انقراض، حفظ تنوع زیستی محیط های آبی و خشکی، حفظ میراث های طبیعی، تأمین شرایط لازم برای بهره برداری پایدار جوامع، آموزشی، پژوهشی، توریسم و تفریح از عادی ترین فوایدی است که مناطق تحت حفاظت به ویژه پارک های ملی در صورت مدیریت مطلوب به جامعه عرضه می کنند. پارک های ملی مناطقی هستند با ارزش های چند جانبه و اغلب بی همتا که برای اهداف حفاظت از اکوسیستم های ویژه و ارزشمند و تفرج مورد حفاظت قرار می گیرند (طهوری و همکاران، ۱۳۹۵). پارک های ملی معمولاً معرف اکوسیستم های بکر و یا کم تر دست خورده از بیوم های طبیعی هستند که ابتدا حفاظت از ارزش های غیر قابل جانشین آن ها بر سایر استفاده های ممکن چیرگی دارد. هر پارک ملی متشکل از انواع گیاهان و جانوران، زیستگاه های متنوع، اکوسیستم های بکر و دست نخورده و سیماهای منحصر به فرد از رویشگاه ها، چشم اندازها و عوارض زمینی می باشد (مجنونیان، ۱۳۹۳). یکی از گام های اولیه و در عین حال اساسی و موثر در جهت مقابله با تخریب پارک های ملی (آلودگی و انهدام محیط زیست و نیز تعقیب و مجازات مرتکبین جرائم علیه محیط زیست) تدوین و تنظیم قوانین و مقررات در حوزه های مختلف محیط زیست می باشد. تمامی این مقررات یک هدف مشترک دارند و آن پیشگیری و یا مقابله با تخریب زیستگاه ها و آلودگی محیط زیست می باشد (دبیری، ۱۳۸۹). کشورهای مختلف به منظور موفقیت هر چه بیشتر در جهت حمایت از محیط زیست و جلوگیری از انواع آلودگی ها و انهدام مظاهر محیط زیست به خصوص پارک های ملی، تلاش دارند با توجه به توسعه و پیشرفت صنعت و فناوری و اشکال جدید آلودگی و نیز تجربیاتی که در مراجع قانونی به دست می آورند، قوانین و مقررات متری و در عین حال موثر و مفید را تصویب و به مورد اجرا بگذارند. تحول و دگرگونی در قوانین زیست محیطی کشورها و اصلاح و تکمیل آن ها، به عنوان یکی از شاخص های پیشرفت کشورها در زمینه حمایت از محیط زیست تلقی می گردد. امروزه حفظ از پارک های ملی در هر کشوری امری ضروری می باشد. از این رو، بررسی قوانین و مقررات ملی در زمینه حفاظت از پارک ملی (بمو) و ارائه راه کارهای مدیریتی با استناد به قوانین و

مقررات تطبیقی و بیمه محیط زیست کمک می کند تا مشاهده نمود میزان تأثیرگذاری قوانین و مدیریت و تدوین قوانین محیط زیستی چه میزان بر کاهش تخریب پارک ملی (بمو) موثر است و باید با بهره گیری از این تحقیق بتوان چالش ها و فرصت های موجود در این زمینه را مشخص نمود. وجود ارزش های متعدد و متنوع اقتصادی و زیست محیطی در پارک ملی بمو سبب شده که این منبع ارزشمند الهی به عنوان تکیه گاه مطمئن و استواری برای تداوم و ارتقای زیست جانوران به ویژه انسان و متضمن شکوفایی حیات جوامع بشری و توسعه پایدار باشد، متأسفانه این پارک بر اثر عوامل متعدد از جمله بهره برداری های غیراصولی، فعالیت های غیرمجاز و... در شرف تخریب و نابودی می باشد، در میان علل و عوامل امحا و نابودی مناطق، ناآگاهی از خواص و ارزش های زیست محیطی این منبع نیز به سهم خود تأثیرات زیانباری داشته و دارد، بنابراین به منظور شفاف سازی و جلب توجه اذهان و افکار عمومی، به مشارکت فعال در ایفای رسالت خطیر و ملی و مذهبی برای حفظ، احیا و توسعه این منبع ارزشمند سعی شده است با شمردن ارزش این پارک، عوامل تجاوز و تخریب، روند حفاظت و مدیریت در پارک ملی مذکور و همچنین بررسی قوانین و مقررات حاکم بر آن ها و سیاست ها و راهبردهای در نظر گرفته شده از برنامه های توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، موانع موجود در سر راه حفاظت از این منابع برداشته شده و به بهبود وضعیت موجود کمک نماید. دبیری و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی برخی چالش های حقوقی مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان محیط زیست در استان گیلان پرداختند، نتایج نشان داد که به علت نقاط ضعف موجود در برخی موارد از جمله متناسب نبودن جرایم و مجازات ها عدم ضمانت اجرای کافی در جلوگیری از تجاوز به مناطق و یا واگذاری آن ها توسط بخش دولتی و در نهایت عدم هماهنگی بین ذی نفعان در این مناطق، می بایست به بازنگری قوانین پرداخت. عبادی (۱۳۹۲) به بررسی حقوقی و زیست محیطی مناطق چهارگانه و ارائه راهکار حقوقی و مناسب برای آن پرداخت، نتیجه آن نشان داد که در این مناطق عمده ترین معضلات و مشکلات اجرایی شامل آلودگی واحدهای خدماتی و پذیرایی حاشیه رودخانه، ساخت و سازهای غیرمجاز و بی رویه در حریم رودخانه، تعلیف غیرمجاز دام، شکار و صید غیرمجاز و اجرای طرح های عمرانی می باشد. حسینی (۱۳۹۱) به بررسی چالش های حقوقی مناطق چهارگانه کشور ایران پرداخت، در این مطالعه مشاهده می شود که در بررسی قانون ها و مقررات حاکم بر مناطق چهارگانه ایران، احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت اجرای لازم برای حفاظت این مناطق را فراهم کرده باشد به چشم می خورد ولی با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و معضلاتی که در زمینه حفاظت منابع طبیعی به

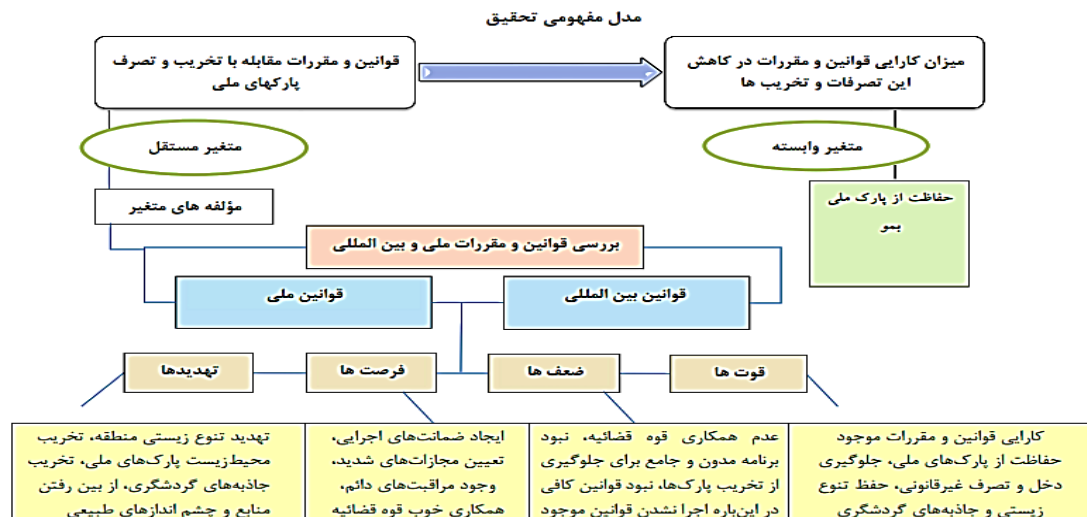

پذیرفته پیشنهادات و راه کارهای حقوقی و مدیریتی در جهت بسته شرایط فصلی ارائه گردیده است.

مواد و روش‌ها

در این پژوهش با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای از جمله فیش برداری منابع موجود نوشتاری شامل کتاب‌ها، مقالات معتبر علمی و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری و جستجوی اینترنتی جهت تکمیل مبانی نظری تحقیق و مرور ادبیات داخلی و خارجی آن و همین‌طور ابزارهای میدانی شامل پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است و در بخش حقوقی به پرونده‌های حقوقی استناد شده است.

ویژه مناطق چهارگانه وجود دارد مشکل‌های حقوقی در این مناطق مشهود است. در کار حاضر به صورت توصیفی و تحلیلی بخش کوچکی از چالش‌های حقوقی مربوط به مناطق چهارگانه محیط زیست ایران و راه کارهای جهت حل آن مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. هدف از نگارش این مقاله بررسی وضعیت زیست‌محیطی آسیب‌پذیر و در معرض تخریب پارک‌های ملی بمرور و ضرورت دستیابی به یک چارچوب مستحکم حقوقی برای حفاظت آن می‌باشد. هرچند در حال حاضر ابزارهای حمایت حقوقی در مقابل تخریب پارک‌های ملی وجود دارند ولی ضرورت تدوین یک نظام متناسب حقوقی بیش از پیش احساس می‌گردد. در این مقاله سعی گردیده است با انجام بررسی لازم درخصوص تغییر و انهدام تخریب پارک ملی بمرور در قلمرو حقوق و مقررات قانونی ایران و ارائه یک چارچوب متناسب حقوقی علاوه بر بیان مفید و مطلوب بودن یا نبودن مقررات کنونی و اقدامات صورت

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق - نمایش روابط متغیرهای وابسته و مستقل با استفاده از قوانین SWOT

و قوت‌ها) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها)، استفاده شده است.

پارک ملی بمرور: پارک ملی بمرور در جنوب غربی ایران، در استان فارس و در شمال شرقی شهر شیراز قرار دارد. این پارک محدوده قرق شده‌ای است که تحت عنوان پارک ملی بمرور نام‌گذاری شده است و توسط سازمان حفاظت محیط زیست، حفظ و حمایت می‌شود. پارک ملی بمرور در سال ۱۳۴۱ با مساحتی بیش از ۱۰۰۰۰۰ هکتار به عنوان منطقه ممنوعه اعلام گردید و با توجه به نزدیکی به شهر شیراز و با افزایش جمعیت و گسترش شهر از وسعت آن کاسته شد. در سال ۱۳۴۶ منطقه بمرور با کاهش مساحت به میزان ۵۰۰۰۰ هکتار به منطقه حفاظت شده تبدیل شد سپس در سال ۱۳۴۹ به پارک وحش و به دنبال آن به پارک ملی تبدیل شد و وسعت آن به ۴۸۰۰۰ هکتار تقلیل یافت. این منطقه سیمای زیست‌محیطی متنوعی دارد. پوشش

این پژوهش در سال ۹۶-۱۳۹۵ با استفاده از روش SWOT و ماتریس QSPM انجام شد. استراتژی یک برنامه نیست بلکه یک طرز نگارش است که اساس آن بر تشخیص فرصت‌های اصلی و محقق ساختن منافع نهفته در آن قرار دارد. در این پژوهش ابتدا مهم‌ترین عوامل درونی و بیرونی از کمیته طوفان مغزی شناسایی و توسط ۲۰ نفر از کارشناسان تکمیل شد. در مرحله بعد چک لیست نهایی توسط ۱۰ نفر از مدیران سازمان براساس طیف لیکرت نمره‌دهی شد. برای تدوین استراتژی‌ها و تعیین وضعیت موجود از روش SWOT بهره گرفته شده است. از ماتریس ارزیابی اقدام و موقعیت استراتژیک (SPACE) به عنوان ابزاری شناخته شده و تکنیکی موثر و مناسب برای توسعه و بازبینی استراتژی‌های شرکت و ایجاد تعادل بین عوامل درونی (ضعف‌ها

توزیع فراوانی آخرین مدرک تحصیلی: براساس اطلاعات جدول

۲ ملاحظه می‌شود مدرک تحصیلی در ۴۰ نمونه پژوهش، ۲/۵٪ (۱ مورد) فوق دیپلم، ۳۷/۵٪ (۱۵ مورد) لیسانس، ۶۰٪ (۲۴ مورد) فوق لیسانس و بالاتر است که بیش‌ترین فراوانی مربوط به افرادی است که مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر دارند.

جدول ۲: توزیع فراوانی آخرین مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد	فراوانی
دیپلم و کمتر	-	-	-	-
فوق دیپلم	۱	۲/۵	۲/۵	۲/۵
لیسانس	۱۵	۳۷/۵	۳۷/۵	۴۰
فوق لیسانس	۲۴	۶۰	۶۰	۱۰۰
و بالاتر				
کل	۴۰	۱۰۰	۱۰۰	

گیاهی این منطقه در طول سال‌های قبل از حفاظت در اثر مجاورت با شهر شیراز مورد بهره‌برداری قرار گرفته و به شدت تخریب شده است. در مجاورت پارک، شهر صدرا در دست احداث است و شهرک‌های اکبرآباد و سعدی، پالایشگاه شیراز و شهر زرقان به نوعی دارای ارتباطی با محدوده پارک می‌باشد. در دو دهه اخیر، تعداد کل آبادی‌های محدوده پارک ملی به میزان ۴۳ درصد و تعداد آبادی‌های مسکونی ۶۶ درصد افزایش داشته است.

راهکارهای قانونی مقابله با جرم زمین‌خواری و تجاوز: تنها

ماده‌ای که برای مقابله با زمین‌خواری تعریف شده است، ماده ۶۹۰ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی است که به نظر می‌رسد ضمانت اجرایی لازم را به وجود نمی‌آورد. متأسفانه مسئولان مربوطه در نظارت بر اراضی ملی و منابع طبیعی، کم‌کاری می‌کنند و دچار ضعف نظارتی هستند که سبب افزایش پرونده‌های زمین‌خواری شده است. حتی گاهی افراد با پرداخت رشوه، سندسازی می‌کردند تا کسی نتواند با آن‌ها از مجرای قانونی برخورد کند.

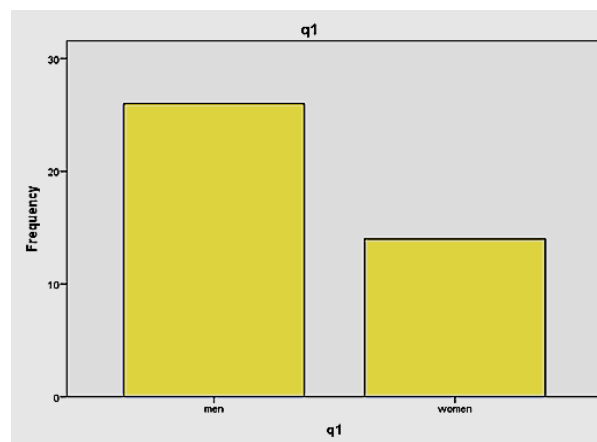
نتایج

توزیع پراکندگی جنسیت: براساس اطلاعات جدول ۱ ملاحظه

می‌شود، ۶۵٪ (۲۶ مورد) مذکر و ۳۵٪ (۱۴ مورد) مؤنث هستند که بیش‌ترین فراوانی مربوط به مردان است.

جدول ۱: توزیع پراکندگی جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد	فراوانی
مذکر	۲۶	۶۵	۶۵	۶۵
مؤنث	۱۴	۳۵	۳۵	۱۰۰
کل	۴۰	۱۰۰	۱۰۰	

شکل ۲: نمودار توزیع فراوانی نسبی پراکندگی جنسیت

شکل ۳: نمودار توزیع نسبی فراوانی آخرین مدرک تحصیلی

توزیع پراکندگی مولفه‌های پرسشنامه: سوال سوم: مولفه

عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی، سوال چهارم: مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو، سوال پنجم: مولفه کافی بودن قوانین و مقررات موجود، سوال ششم: مولفه ضمانت‌های اجرایی جلوگیری از تخریب و تجاوز پارک ملی بمو، سوال هفتم: عوامل موثر در کاهش تخریب و ساخت و ساز در پارک ملی بمو، سوال هشتم: مولفه نقاط ضعف در زمینه حفاظت پارک‌های ملی، سوال نهم: مولفه نقاط قوت اجرای قوانین زیست محیطی در پارک ملی بمو، سوال دهم: مولفه میزان تاثیر اجرای قوانین محیط زیستی در ساخت و سازهای غیرمجاز براساس نتایج ارائه شده در جدول ۳ ملاحظه می‌شود که: میانگین نمرات مربوط به مولفه عوامل موثر در حفاظت از پارک‌های ملی دارای

۷ بند، برابر ۲/۵۷ با انحراف استاندارد ۰/۱۷ می باشد به طوری که حداقل مولفه مربوط به این عوامل موثر در حفاظت از پارک های ملی مربوط به بند ۱ (از نظر چشم اندازهای زیبا) و حداکثر مربوط به بند ۵ (از نظر تاریخی و میراث فرهنگی) می باشد. ضریب کجی برابر $SK=0/27$ است که نشان می دهد عوامل موثر در حفاظت از پارک های ملی کوچک تر از میانگین است. ضریب کشیدگی ۰/۴۲۱ است که بیانگر اختلاف پایین افراد در خصوص این مولفه می باشد. میانگین نمرات مربوط به مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو دارای ۳ بند، برابر ۱/۴۳ با

انحراف استاندارد ۰/۱۲۶ می باشد به طوری که حداقل مولفه وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو مربوط به بند ۱ (بله) و حداکثر مربوط به بند ۳ (تا حدودی) می باشد. ضریب کجی برابر $SK=1/41$ است که نشان می دهد وضعیت تخریب و تجاوز در پارک ملی بمو نزدیک به محدوده میانگین است. ضریب کشیدگی ۰/۳۷۸ است که بیانگر اختلاف پایین افراد در خصوص این مولفه می باشد.

جدول ۳: توزیع پراکندگی مولفه های پرسشنامه

توزیع پراکندگی	سوال سوم	سوال چهارم	سوال پنجم	سوال ششم	سوال هفتم	سوال هشتم	سوال نهم	سوال دهم
تعداد	۴۰	۳۹	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰	۴۰
میانگین	۲/۵۷	۱/۴۳	۱/۷	۲/۱۷	۳/۲۷	۳/۱۷	۲/۲	۱/۹۷
انحراف استاندارد	۰/۱۷	۰/۱۲۶	۰/۰۸۱	۰/۱	۰/۱۶۴	۰/۱۹۲	۰/۱۷۹	۰/۱۱۵
ضریب کجی	۰/۲۷	۱/۴۱	۱/۴۱	۰/۱۵۷	-۱/۳۱	-۰/۹۸	۰/۳۵۷	۰/۸۶
انحراف از کجی	۰/۳۷۴	۰/۳۷۸	۰/۳۷۸	۰/۳۷۴	۰/۳۷۴	۰/۳۷	۰/۳۷۴	۰/۳۷۴
ضریب کشیدگی	۰/۴۲۱	۰/۲۰۶	۰/۶۴	۰/۴۸۳	۰/۵۱۵	-۰/۸۲	-۱/۳	۱/۵۲
انحراف از کشیدگی	۰/۷۳۳	۰/۷۴۱	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳	۰/۷۳۳
حداقل	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
حداکثر	۵	۳	۳	۴	۴	۴	۲	۴

ضریب بین ۰ تا ۰/۲۹ نشان دهنده همبستگی ضعیف، ضریب بین ۰/۳۰ تا ۰/۶۹ نشان دهنده همبستگی متوسط، ضریب بین ۰/۷۰ تا ۱ نشان دهنده همبستگی قوی

اعتبار یا روایی: برای سنجش اعتبار پرسشنامه طراحی شده، از اعتبار صوری استفاده می شود، بدین صورت که، پرسشنامه در اختیار مشاوران تحقیق قرار گرفت و پس از اعلام نظر آن ها اصلاحات لازم انجام شد.

جدول ۶: پایایی ابعاد پرسشنامه

ردیف	اهداف	تعداد سوالات	آلفای کرونباخ
۱	عوامل چشم انداز و تخریب و تجاوز به آن	۲	۰/۷۸۹
۲	قوانین و مقررات زیست محیطی	۳	۰/۸۸۶
۳	ضمانت اجرایی قوانین و مقررات	۲	۰/۷۲۲
۴	مدیریت زیست محیطی	۴	۰/۸۶۰
۵	کل	۲۰	۰/۸۵۸

در نتایج تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می گردد که هدف عوامل چشم انداز و تخریب و تجاوز به آن در محدوده ۰/۷ تا ۱ می باشد و این به معنی همبستگی قوی این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ دهنده می باشد و مقادیر عدد معنی داری sig برابر ۰/۰۴۵ بوده و کمتر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی دار بودن سوالات این متغیر می باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می گردد که هدف قوانین و مقررات زیست محیطی در محدوده ۰/۳ تا ۰/۶۹ می باشد و این به معنی است که همبستگی متوسط این

جدول ۵: بررسی پایایی پرسشنامه

تعداد کل	آلفای کرونباخ
۲۰	۰/۸۵۸

ضریب همبستگی: ضریب همبستگی همیشه عددی بین ۱ تا

۱- است. ضریب همبستگی بین ۰ تا ۱ به معنی داشتن همبستگی مثبت است و هرچه این ضریب به ۱ نزدیک تر باشد همبستگی قوی تر است. همبستگی مثبت یعنی با افزایش نمره یک متغیر نمره متغیر دیگر نیز افزایش می یابد، ضریب همبستگی بین ۰ تا ۱- به معنی داشتن همبستگی منفی بین دو متغیر است و هرچه عدد به ۱- نزدیک تر باشد یعنی همبستگی منفی قوی تر است. همبستگی منفی یعنی با کاهش نمره یک متغیر نمره متغیر دیگر کاهش می یابد.

تفسیر ضریب همبستگی: ضریب همبستگی بین ۱ تا ۱-

است. یعنی معنای اعداد به شرح زیر می باشد:

۰/۰۲۳ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف مدیریت زیست محیطی در محدوده ۰/۳ تا ۰/۶۹ می‌باشد و این به معنی همبستگی ضعیف این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر با ۰/۰۱ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد.

متغیرها براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر ۰/۰۳۶۵ بوده و کم‌تر از ۰/۰۵ بوده و به مفهوم معنی‌دار بودن سوالات این متغیر می‌باشد. در تحلیل همبستگی سوالات پرسشنامه و مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن ملاحظه می‌گردد که هدف ضمانت اجرایی قوانین و مقررات در محدوده صفر تا ۰/۲۹ می‌باشد و این به معنی همبستگی ضعیف این متغیر براساس نتایج افراد پاسخ‌دهنده می‌باشد و مقادیر عدد معنی‌داری sig برابر با

جدول ۷: مقادیر ضرایب پیرسون و اسپیرمن و معنی‌داری آن‌ها

ردیف	اهداف	ضریب پیرسون	ضریب اسپیرمن	sig
۱	عوامل چشم انداز و تخریب و تجاوز به آن	۰/۸۵۶	۰/۷۶۵	۰/۰۴۵
۲	قوانین و مقررات زیست محیطی	۰/۳۶۵	۰/۳۷۶	۰/۰۳۶۵
۳	ضمانت اجرایی قوانین و مقررات	۰/۲۳۲	۰/۲۳۴	۰/۰۲۳
۴	مدیریت زیست محیطی	۰/۶۷۵	۰/۵۶۷	۰/۰۱۰

آن، ابلاغ سیاست‌های کلی محیط زیست. قوانین و مقررات حوزه زمین‌خواری باید اصلاح شود، در صورتی که خلأیی در قوانین و مقررات وجود داشته باشد، باید آن را رفع کرد. همچنین لازم است که از جنبه قانونی، حمایت و پشتیبانی کافی از متولیان این حوزه انجام شود تا از بروز پدیده زمین‌خواری جلوگیری شده و طبیعت برای نسل‌های بعدی حفظ شود (ماده ۵۰ قانون اساسی). منابع طبیعی در حوزه حقوق بشری قرار گرفته و حق همه مردم است، در حقیقت، تخریب منابع طبیعی، نابودی طبیعت به‌شمار می‌رود. با توجه به آن‌چه بیان شد می‌توان به این نتیجه رسید که تعریف خاص و قانونی از تخریب و تجاوز در پارک‌های ملی به‌عمل نیامده است، قانون خاصی نیز در ارتباط با این موضوع پیش‌بینی و به تصویب نرسیده است. با این وجود می‌توان با قوانین پراکنده و همراه با جرایم دیگر که ذکر آن‌ها در مقاله آمد و گفته شد که مهم‌ترین آن کلاهبرداری است به مبارزه با زمین‌خواران حتی بدون تصویب قانون خاص ادامه داد. با این وجود باید یادآور شد که متأسفانه پدیده زمین‌خواری محدود به محله، شهر، روستا، استان یا بخش خاصی نیست و در سراسر کشور به اشکال مختلف پراکنده شده است. به‌نظر می‌رسد ارائه یک طرح همه‌جانبه برای مبارزه با این پدیده شوم و همکاری نهادها و سازمان‌های درگیر در این خصوص و هم‌چنین جرم‌انگاری زمین‌خواری در قانونی خاص با در نظر گرفتن تمامی شیوه‌های ممکن برای ارتکاب این جرم ضرورتی است که باید هرچه سریع‌تر به آن توجه شود. از آن‌چه که بیان شد می‌توان نتیجه گرفت که قانون‌گذاری در پارک‌های ملی دارای ضعف‌هایی است که اصلاح آن می‌تواند کمک شایانی به محیط زیست نماید.

بحث

با توجه به نتایج به‌دست آمده از پرسشنامه‌ها و تحلیل آن‌ها بررسی نظرات در خصوص نقاط قوت، ضعف و فرصت، تهدید در پارک ملی بمو به‌شرح ذیل است:

نقاط قوت شامل: حفظ تنوع زیستی و جاذبه‌های گردشگری، کارایی قوانین و مقررات موجود، حفاظت از پارک‌های ملی، جلوگیری دخیل و تصرف غیرقانونی، صعب‌العبور بودن منطقه، فرهنگ‌سازی سال‌های اخیر، وجود و حضور مأمورین اجرایی در منطقه، بحث گردشگری در منطقه. نقاط ضعف شامل: عدم همکاری قوه قضائیه، نبود برنامه مدون و جامع برای جلوگیری از تخریب پارک‌ها، نبود قوانین کافی در این‌باره، اجرا نشدن قوانین موجود، کمبود شدید منابع انسانی، کمبود امکانات و تجهیزات، کمبود اعتبارات، فرهنگ شکار در مردم منطقه، حضور عشایر و چراهای غیرمجاز دام‌ها، تخریب زیستگاه توسط برخی نهادهای دولتی و غیردولتی وابسته به مراکز قدرت، عدم وجود اعتبارات کافی برای حفاظت منطقه. نقاط تهدید شامل: از بین رفتن منابع و چشم‌اندازهای طبیعی، تهدید تنوع زیستی منطقه، تخریب محیط زیست پارک‌های ملی، تخریب جاذبه‌های گردشگری، کمبود شدید آب، خشکسالی‌های اخیر، پدیده گرد و غبار، استقرار صنایع در حاشیه منطقه، تعارض بین منافع و منابع حیاتی، تغییر کاربری مناطق توسط بومیان منطقه. نقاط فرصت شامل: همکاری خوب قوه قضائیه، ایجاد ضمانت‌های اجرایی، تعیین مجازات‌های شدید، وجود مراقبت‌های دائم، وضع قوانین مرتبط با حوزه اراضی ملی، وضع قوانین جدید در زمینه شکار و صید و جرائم

در مقایسه نتایج تحقیق با موارد مشابه می‌توان بیان نمود: طهوری (۱۳۹۵) براساس بررسی‌های انجام شده در اسناد حقوقی بیان نمود رویکردهای متفاوت مطروح در آن اسناد نسبت به موضوع خاک و پراکندگی و عدم انسجام اقدامات مورد نیاز باعث گردیده تا اسناد حاضر فاقد کارایی موثر و لازم به‌منظور حفاظت و بهره‌برداری پایدار از خاک با لحاظ نمودن ویژگی و کارکردهای خاص آن باشند، عابدی و همکاران (۱۳۹۳) با تجزیه و تحلیل جرایم زیست محیطی نشان داد که عدم توجه کافی به ابعاد اقتصادی قانون جرایم زیست محیطی، ضعف سازمانی، محدودیت امکانات در پیاده‌سازی و اجرا و عدم اعمال هماهنگ و یکنواخت، از عوامل اصلی ناکارآمد بودن این ابزار اقتصادی در ایران بوده است. عبادی (۱۳۹۲) با بررسی حقوقی و زیست‌محیطی مناطق چهارگانه دریافت که در این مناطق عمده‌ترین معضلات و مشکلات اجرایی شامل آلودگی واحدهای خدماتی و پذیرایی حاشیه رودخانه، ساخت و سازهای غیرمجاز و بی‌رویه در حریم رودخانه، تعلیف غیرمجاز دام، شکار و صید غیرمجاز و اجرای طرح‌های عمرانی می‌باشد. حسینی (۱۳۹۱) در بررسی چالش‌های مناطق چهارگانه کشور نشان داد که احکام حقوقی و قواعدی که الزامات و ضمانت اجرای لازم برای حفاظت این مناطق را فراهم کرده باشد به چشم می‌خورد ولی با پیچیدگی روزافزون مسایل زیست محیطی در کشور و معضلاتی که در زمینه حفاظت منابع طبیعی به‌ویژه مناطق چهارگانه وجود دارد مشکل‌های حقوقی در این مناطق مشهود است. Heijnsbergen (۱۹۹۷) در بررسی حقوقی و مدیریتی پروژه توسعه‌ای همکاری زیست‌محیطی زیستگاه نشان داد در زمینه همکاری زیست‌محیطی در مورد زیستگاه‌ها وحدت و اتفاق نظر داشته به‌دور از دخالت در قوانین و مداخله در حاکمیت دولت‌ها باشند.

اشکالات حقوقی (عمدتاً مربوط به مجازات‌ها و ضمانت

اجرا می‌باشد): الف: ناکافی بودن مجازات‌ها و عدم تناسب میان جرایم زیست محیطی و پاسخ تعیین شده به‌طوری‌که نوع، میزان و چگونگی بسیاری از پاسخ‌ها با جرایم زیست محیطی مربوط تناسب ندارد و نمی‌تواند پاسخ کافی و موثر در برابر این جرایم باشد. ب: عدم برخورد قضات با دیدگاه کیفری و قاطع به جرایم زیست محیطی، هر چند برخی از قضات که آشنا به اهمیت محیط زیست و حیات وحش هستند در موقع رسیدگی به پرونده‌ها، آرای قاطع و محکمی صادر می‌کنند ولی این مساله عمومیت نداشته و هنوز در بسیاری از مراجع قضایی آرای کیفری قاطع نبوده است. ج: تعیین مجازات در قوانین و مقررات با آن‌چه که در عمل مورد استفاده قرار گرفته متفاوت است. مرجع قضایی با استفاده از تاسیسات حقوقی مانند عفو، تعلیق، تخفیف کیفر تغییراتی در این پاسخ‌ها به‌وجود آورده که از سوی مراجع قضایی

درباره یک جرم پاسخ‌های متفاوتی از حیث میزان و چگونگی آن در نظر گرفته شود تا آن‌جا که پاسخ‌های مقرر در حکم‌ها نتوانسته هدفی را که قانون‌گذار در تعیین آن پاسخ داشته است، تامین کند. د: عدم استفاده از مجازات، حبس و یا تبدیل آن به جزای نقدی نشانگر عدم تمایل دادگاه‌ها به اعمال این پاسخ می‌باشد. در حالی که حمایت گسترده و موثر از محیط زیست و به‌ویژه در شرایط خاص ایجاب می‌کند که گاهی اوقات در برابر جرم زیست محیطی واقع شده، پاسخ مناسب و حتی شدیدی مانند حبس مورد استفاده قرار گیرد. ه: رسیدگی خارج از نوبت درخصوص جرایم علیه محیط زیست، زیرا طولانی بودن روند پرونده‌های زیست محیطی، صدمات جبران ناپذیری را به این بخش وارد می‌کند.

در خاتمه با توجه به موارد فوق‌الذکر، پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- جمع‌بندی، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات زمین در قالب یک قانون جامع زمین.
- ۲- محدود کردن واگذاری اراضی و دقت در فرآیند اجرایی و نظارتی و فنی واگذاری اراضی دولتی به اشخاص خصوصی و عمومی (جلوگیری از توسعه دخل و تصرف).
- ۳- تشکیل دادگاه‌های تخصصی زمین با حضور قضات آشنا به مسائل حقوق اراضی و منابع طبیعی.
- ۴- رفع اطاله دادرسی در رسیدگی به تخلفات و جرائم مربوط به اراضی.
- ۵- ایجاد تناسب میان جرائم ارتكابی و مجازات‌های پیش‌بینی شده.
- ۶- تقویت بانک اطلاعات زمین و پیشبرد طرح تهیه نقشه کاداستر اراضی ملی و کشاورزی و حل مشکل موازی‌کاری در این زمینه.
- ۷- تشویق سازمان‌های متصدی به ارزیابی و پایش ادواری منابع اراضی.
- ۸- بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها در زمینه سیاست‌های زمین‌داری.
- ۹- آموزش و اطلاع‌رسانی (فرهنگ‌سازی) به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست.
- ۱۰- جلوگیری از دخل و تصرف و تجاوزات غیرقانونی در پارک‌های ملی.
- ۱۱- کاهش اثرات مخرب بر محیط زیست و تنوع زیستی منطقه.
- ۱۲- ارتقا کارایی و بروز رسانی قوانین و مقررات.
- ۱۳- ارتقا تخصص کارشناسان حقوقی در مباحث تخریب و تصرف منطقه

راهبردهای رقابتی /تهاجمی (SO): آموزش و اطلاع رسانی به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست، جلوگیری از دخل و تصرف غیرقانونی، اقدام برای کاهش اثرات مخرب بر محیط زیست و تنوع زیستی منطقه

راهبردهای تنوع بخشی (ST): آموزش و اطلاع رسانی به مردم جهت همکاری در حفاظت محیط زیست، تعیین مجازات‌های بازدارنده راهبردهای تدافعی (WT): ارتقای تخصص کارشناسان حقوقی در مباحث تخریب و تصرف منطقه پارک ملی بمو، ایجاد ضمانت‌های اجرایی

۱۷. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۴. مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرج‌گاه‌ها. انتشارات سازمان پارک‌ها و فضای سبز.
۱۸. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۸. راهبردها و معاهدات جهانی حفاظت از محیط زیست. منابع زنده، جلد ۱.
۱۹. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۸. زیستگاه‌ها و حیات وحش. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۲۰. مجنونیان، ه.، ۱۳۷۹. مناطق حفاظت شده ایران. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۲۱. منصور، ج.، ۱۳۷۸. مجموعه قوانین و مقررات جزایی. انتشارات دیدار.
۲۲. Boardman, R., 1981. International organization and the conservation of nature. London: Macmillan. ISBN 0333262654.
۲۳. Cioc, M., 2009. The Game of Conservation. International Treaties to Protect the World's Migratory Animals. Athens, OH: Ohio University Press. ISBN 978-0-8214-1867-3.
۲۴. Convention Relative To The Preservation Of Fauna And Flora In Their Natural State. 1933, archived from the original on 2012-08-06, retrieved 2012-08-06
۲۵. Heijnsbergen, P.V., 1997. International legal protection of wild fauna and flora. Amsterdam; Washington, DC: IOS Press. ISBN 9051993137.
۲۶. www. IUCN.unep-wcmc.org
۱. اسماعیلی، ر.، ۱۳۸۱. بررسی ابعاد حقوقی آلودگی دریایی در چهارچوب حقوق بین‌المللی با نگرشی بر منطقه خلیج فارس. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
۲. ابادری فومشی، م.، ۱۳۸۷. مجموعه قوانین و مقررات اراضی و زمین شهری، انتشارات خرسندی.
۳. ابراهیم، م. و سوری، ع.، ۱۳۸۷. اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، انتشارات نور علم.
۴. بیابانی، غ.ج.، ۱۳۸۶. شیوه‌ها و شگردهای مجرمانه. جلد اول، انتشارات کارآگاه.
۵. بررسی گزارش‌های به‌دست آمده از اصل کمیسیون ۹۰ مجلس شورای اسلامی.
۶. براتی، م.ع. و پرخیده، ا.، ۱۳۸۷. بازشناسی ماهیت اقتصاد پنهان در ایران، انتشارات موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
۷. پورکمال، م.، ۱۳۷۷. شناخت کاداستر و کاربردهای آن، انتشارات مرکز اطلاعات جغرافیایی شهر تهران.
۸. ترک‌زبان، ا.، ۱۳۸۱. بررسی جایگاه اصل اقدامات احتیاطی در حقوق بین‌المللی محیط زیست بیانگرشی بر حقوق ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
۹. حجت‌اشرفی، غ.، ۱۳۸۵. مجموعه کامل قوانین و مقررات و محشای جنگل‌ها، آب، کشاورزی، انتشارات گنج دانش.
۱۰. خلیلیان، م.ج.، ۱۳۸۴. شاخص‌های توسعه اقتصاد از دیدگاه اسلام. انتشارات موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).
۱۱. سوئل، ت.، ۱۳۸۲. اصول اساسی علم اقتصاد. ترجمه، وقار، م.ج.، انتشارات موسسه اطلاعات.
۱۲. شاحیدر، ع.ک.، ۱۳۷۲. شکار و صید در حقوق ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
۱۳. دبیری، ف.، ۱۳۸۹. بررسی برخی چالش‌های حقوقی مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان محیط زیست استان گیلان. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
۱۴. قاسمی، ن.، ۱۳۸۰. حقوق کیفری محیط زیست. انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.
۱۵. قنبری، م.، ۱۳۸۸. تصرف غیرقانونی در وجوه اموال دولتی و عمومی. انتشارات نوآور.
۱۶. عبادی، ر.، ۱۳۸۷. بررسی وضعیت محیطی و حقوق مناطق حفاظت شده استان تهران و ارایه راهکار حقوقی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

منابع

